

13 idees sobre despeses artístiques

J.L. Marzo

Publicat a *Capital!*, Amanda Cuesta (ed), Centre d'Art Santa Mònica, Barcelona, 2006; i a *Arte Contexto*, no. 9, Madrid, 2005

1- La política cultural pública ha estat segrestada per les grans infraestructures culturals. L'exigència ciutadana cap als polítics per tal que aquests realitzin, amb els pressupostos que tinguin a l'abast, una veritable política territorial, i la disposició d'alguns gestors per dur-la a terme topen frontalment amb una evidència: no hi ha cap raó específica perquè sigui aplicada, ja que la responsabilitat sobre les actuacions culturals de suport a la creació s'ha derivat a centres els projectes dels quals no són de política cultural sinó de programació.

2- Tot i reconeixent la importància de la coparticipació pública i privada en el finançament de molts dels centres d'art que hi ha a l'Estat, cal fixar amb absoluta claredat les condicions públiques d'accés, programació, formació i suport a la producció que han de ser garantides per les institucions públiques, perquè al capdavant sempre són aquestes les que projecten un impuls més gran a les infraestructures.

3- Els objectius de la política cultural s'han transformat enormement. Avui els diners públics empen la cultura com a pedaç i tapaforsats d'altres activitats comercials, industrials, turístiques, polítiques, d'infraestructures, però la cultura no sembla ser una justificació en si mateixa. Això, a alguns ens pot semblar bé, perquè la cultura *per se* no existeix: sí les pràctiques que al cap i a la fi conformen cultures. El problema rau en un nou joc de confusions creat per les noves dinàmiques adoptades pels diners públics: que el fet d'haver convertit allò que és cultural en un sector important de l'economia és una raó suficient per dissenyar una imatge cultural des de la perspectiva de tots els que es troben involucrats en el negoci. Tot molt democràtic, però completament irreal.

4- Avui la política cultural es troba al servei de la complexa trama turística que existeix a Espanya i a Catalunya. S'inauguren biennals d'art o s'obren desenes de museus d'art contemporani en sengles ciutats, amb pressupostos que hipotequen gairebé completament el finançament de qualsevol altre projecte cultural a la ciutat o regió (els casos d'Artium a Vitòria, el MUSAC a Lleó, o el CAC a Màlaga en són recents miralls). Aquests museus no són allí per generar estructures locals de creació, sinó per esdevenir icones de la ciutat gràcies a les seves arquitectures; per acabar contenint determinades col·leccions d'artistes famosos o per acollir exposicions de caire internacional, força espectacularitzades i fàcilment mediatitzables en les rutes turístiques. La política cultural actual també respon directament als interessos de promoció urbanística i comercial, mitjançant la implantació de grans

equipaments (Barcelona n'és una bona mostra) o la creació de marques polític-financeres que són mecànicament actualitzades com a logos identitaris (Fòrum). Fem referència a polítiques culturals que donen sortida a les noves xarxes de negoci industrial tecnològic, o que visualitzen formes d'sponsorització mal travades. En resum: les polítiques culturals actuals responen a l'ús de la cultura com a esperó i condiment perquè surtin beneficiats determinats entorns econòmics.

5- La cultura subvenciona força l'economia, però l'economia no sufraga la cultura. És potser perquè no cal sufragar la cultura? Perquè s'esdevé per si mateixa, d'una manera espontània? Aleshores, per què haig d'empassar-me logos artístics com si fossin gripaus en les polítiques culturals? Per què hom fa de la cultura un catàleg reduït d'icones? Les preguntes són prou simples: per exemple, per què els diners de l'actual Conselleria de Cultura de la Generalitat de Catalunya per a ajuts a la producció procedeixen només del pressupost de cultura i no són assumits per altres conselleries, com ara les de turisme, comerç, indústria o obres públiques? Si la construcció de grans equipaments culturals porta a l'expansió hotelera, dels negocis de restauració i de serveis de tota mena, llavors, no hi ha reciprocitat? Per què no es fa servir aquest excedent en l'estructuració d'un altre tipus de polítiques de suport cultural que mantinguin una proximitat més gran amb «altres» pràctiques productives?

6- En funció d'aquesta paradoxa, la política cultural sembla reduir-se a vegades a la teatralització de la despesa de la quantitat assignada al departament de cultura corresponent. Les plataformes d'aquesta escenificació són cada cop més reduïdes, ja que cal que siguin estratègiques, atesa l'enorme quantitat d'actors que ara intervenen en el procés. Un dels casos més evidents es pot percebre en la manera en què es divideixen les partides: d'una banda, les destinades a les activitats «productives», les que generen diners i mouen directament l'economia; d'altra banda, les considerades «improductives», tot i que es vulguin vendre com a ajuts «a fons perdut» a la recerca d'avantguarda. Un exemple d'aquesta dicotomia el trobem entre l'Institut Català d'Indústries Culturals (ICIC) i l'Institut de Creació Artística i Pensament Contemporani (ICAC), tots dos organismes culturals de la Generalitat. Mentre que l'ICIC es dedica a la gestió estratègica dels grans negocis culturals, l'ICAC dóna suport a «les pràctiques experimentals amb dificultats per assolir quota de mercat cultural». Aquesta distinció tampoc no és negativa per si mateixa. El que passa és que mentre que els grans negocis culturals són d'una naturalesa totalment política, o, per dir-ho d'una manera més exacta, orbiten al voltant dels impulsos polítics, l'experimentació en la producció menys comercial és anatematitzada com a potencialment irresponsable i, per tant, subjecta a un major control. El fet que els primers informes sobre el futur Consell de les Arts fossin ràpidament qüestionats pels polítics i catalogats com a «merament consultius i no pas executius» defineix amb precisió la

dinàmica oculta que la política cultural actual projecta sobre l'expressió social i pública de l'art.

7- L'aparell institucional de la cultura desconfia de l'artista i, per extensió, també d'altres agents culturals independents semblants. Això, en principi, té una certa lògica en l'àmbit nacional a redós d'una formulació formalista de l'artista de «carrera», genet solitari o mosso de la moto, què importa: gent difícil, de despeses fàcils i imprevisibles. Aquesta imatge és còmoda i convé tenir-la a mà per seguir mantenint tancada la mà. La malfiança institucional a l'hora de delegar la gestió dels diners als artistes quan es tracta de produir, també pot llegir-se per la tradicional voluntat de fiscalització i control del que es produeix. Les raons són amenes de llegir: la censura o la correcció política, la necessitat d'equilibrar els interessos de les diverses «famílies» que tenen ascendència en la cultura institucional, o la censura formal i estilística que sovint es desplega perquè, diuen, no representa allò que és «propi» del que es considera d'avantguarda i potencial creador de logos vendibles en el mercat museístic o mediàtic, cada vegada més internacionalitzat.

8- La política cultural sembla que s'està enquistant en observatoris, en *think tanks*, en espais i corpuscles centralitzats, capaços d'orquestrar els pressupostos i la gran varietat d'interessos que responen d'aquests i per a aquests. Si aquests *laboratoris*, sovint dominats per gestors culturals massa professionalitzats que apliquen les solucions «a la il·lustrada», esdevenen els únics consultors de la malmenada política cultural, hom corre el risc seriós de fer d'aquesta una projecció satèl·lit, vertical, macroscòpica, en la qual l'objecte d'actuació s'emprèn des de la pura estratègia, bo i situant-la en taulers on es calculen les despeses. La política com a puntes de coixí ja està bé, però en un terreny tan fangós com el de l'art, convertit en un museu ell mateix, en un «objecte a protegir», i després de les dècades de *sorpasso* de la imatgeria audiovisual comercial, aquesta política ha acabat creant un circuit de producció determinat per cobrir les grans infraestructures culturals. Dit d'una altra manera: creen els continguts per als museus. Per dir-ho més clarament: els artistes són la mà d'obra necessària per donar un cobriment programàtic en els museus. L'aigua: La política cultural que tenim és la cultura mateixa del país. La cultura es dissenya. És broma.

9- Pel que sembla, la política cultural cada dia té menys en compte la superfície on es produeix la pràctica cultural. És urgent d'arribar a un equilibri. Si per una banda és lògica la planificació a partir dels molts actors i interessos creats, no és menys veritat que qualsevol estratègia d'aquesta mena és demagògica si no està contrapesada per la participació directa dels que debò viuen i practiquen en els llocs, amb programes i maneres dirigits en aquests mateixos llocs.

10- Els creadors i productors culturals independents han de disposar de les eines per poder desplegar variades formes i condicions de

producció. I el principal estri, el més directe, és el pressupost. Centrar el debat en altres qüestions no és més que seguir fent anar la baldufa. Els mecanismes ho són tot. Els centres d'art haurien de cedir la gestió d'una part important de la despesa als propis creadors que realitzen les activitats, amb les garanties (...) de seguretat i seguiment necessàries perquè no hi hagi desgavell, i facilitant l'ajuda a la gestió. Els creadors coneixen –molt més que no es pensa– els engranatges de producció necessaris per fer anar les coses endavant, i no necessàriament han de dependre sempre dels tècnics institucionals per dissenyar i executar les produccions, sinó més aviat aprendre. «Combinant» tècnics culturals i artistes en un mateix entramat de gestió, tal vegada les coses canviarien una mica. D'altra banda, massa sovint, determinades produccions institucionals són massa costoses atès que empreses i proveïdors carreguen a l'excés les factures, ja sigui perquè les institucions paguen tard, a causa de l'habitual complexitat administrativa, o perquè els proveïdors apliquen una plusvàlua automàtica quan treballen amb fundacions i amb polítics. Ja ha estat demostrat a bastament que molts creadors poden produir obres i activitats amb costos més reduïts sense que això perjudiqui alguns dels arrelats estàndards de presentació i operativitat. Això és degut, en bona part, a una manera de fer les coses més horitzontal i creuada, que dóna més confiança als elements autogestionaris, autodidactes o menys professionalitzats a l'hora de crear una xarxa de proveïdors.

11- El pressupost és important perquè és transferir un mecanisme real de producció. Però el mer fet de donar diners no pot ser una raó constructiva per a una política cultural. La política cultural no pateix de manca de diners, sinó de voluntat política. Sobretot de polítiques orientades a la recerca i l'educació (això darrer fa més mala cara que mai). Cal acceptar, a l'ensem, una vegada per sempre, que existeixen alguns altres circuits a més dels ja establerts: que cal baixar les escales i deixar les altures. Que una política cultural ha de ser social i no cultural ni sociològica. Així comença la política cultural, que, una vegada crescuta, hauria d'esdevenir un I+D, com totes les altres coses. Que cada cosa acabi essent art o no, ja es veurà, o no, si té importància.

12- Una política cultural no pot basar-se en «el reconeixement dels mèrits d'una obra», ni en «els continguts de tota una vida al servei de les arts i el saber», com s'ha assenyalat durant anys des de ministeris populars i socialistes, i departaments convergents. Per a això ja existeixen els premis. Sense un suport explícit i directe a les condicions educatives i de producció dels creadors joves, més enllà dels circuits en els quals aquests s'integraran, la política cultural acaba essent política-espectacle, sense que es prengui en consideració l'establiment dels recursos necessaris perquè l'expressió social adquireixi una veritable dimensió crítica i pública.

13- La política cultural institucional està fent una aposta per un bosc dominat per grans arbres i fa del sotabosc un noningú, cada cop més

enfosquit per les grans copes que es perfilen pel damunt. Aquests boscos semblen grans i tenen un aspecte frondós i saludable, però només aparentment. Els matolls i les herbes del sòl o bé han esdevingut un jardí francès o es preserven com a espècies en extinció, amb no poc pressupost, en lloc de ser considerats com la font constituent de l'ecosistema cultural. I perdonin l'inoportú atac floral.